

Oropani izgnanci

IVO ŽAJDELA

Potem ko so komunisti leta 1946 nasilno izselili družino Krajnc iz Benedikta, se je ustalila v avstrijski Radgoni. Hčerka Cilka se je izšolala za gospodinjsko pomočnico na Koroškem, župnik Franc Jančar pa jo je povabil za gospodinjo v župnišče v Slovenjem Plajberku, kjer je ravno takrat začel župnikovati.

Cilka Krajnc je povedala, da so se pri njih v župnišču v Slovenjem Plajberku (Windisch Bleiberg v visokogorski dolini Poden pod Vrtačo v Karavankah) večkrat srečevali politični begunci s svojimi sorodniki iz Slovenije. Kdaj jim je odstopila celo svojo posteljo, da so prespali, ona pa je »prespala« na ležalnem stolu na podstrešju. Včasih je bilo pri njih tudi deset ljudi. Dvakrat je bil pri njih tudi Ciril Žebot.

Emigranti in Udba

Ko sta Cilka in župnik Franc Jančar hodila na obiske v Slovenijo, ga je zasliševala Udba. Kar v avtomobilu so ga čakali na raznih krajih, očitno so bili natančno obveščeni o njegovem gibanju. S seboj sta zato vzela tudi starejšo gospo, ki je tako morala čakati v avtomobilu, da je imel pri zasli-

ševanju udbovca izgovor, da se mu zaradi nje mudi, saj je ne more tako dolgo pustiti čakati.

Ko je bil Žebot tretjič na Koroškem, župnika Jančarja ni bilo doma. Takrat ga je ob obisku Slovenije udbovec zelo nadiral, ko mu je Jančar dejal, da ga ni bilo doma in se tako z Žebotom ni srečal. Udbovce je zanimalo, kaj je kdo govoril.

Literatura o zločinih

Cilka je povedala tudi dogodek s knjigo *V Rogu ležimo pobiti*, izdala jo je Celovška Mohorjeva družba. Cilka in župnik sta jo imela in brala. Nekoč se je v župnišču oglašil domačin. Ko je videl knjigo, si je zaželel, da mu jo posodita za branje. Nato je tega obiskal drug domačin, pisal se je Wiesser. Cilka je dejala, da so bili v tej družini »titovci«, dva člana sta bila pri partizanih.

Ker je videl to knjigo, je župnika na konzulatu v Celovcu zatožil, da širi čtivo proti Jugoslaviji. Duhovnik in pisatelj Metod Turnšek se je poznal s konzulom, bil je njegov sorodnik, in ta ga je vprašal, ali pozna župnika Jančarja, ki da širi protijugoslovansko literaturo. Turnšek mu je odvrnil, da tega ne verjame, saj je Jančar mili gospod in dobričina. Konzul je Turnšku naročil, naj sporoči Jančarju, da se oglasi na konzulatu. Konzul je potem Jančarju prebral pismo proti njemu in tudi povedal, kdo ga je napisal oz. kdo ga je zatožil. Bil je kmet v Plajberku Marko Wiesser. Jančar se je moral braniti, da je knjiga legalna, izdala jo je Mohorjeva, in da je tako bilo, kot piše v njej. Konzul je pismo raztrgal in ga vrgel v koš. Dejal mu je, da če tega ne bi storil, bi ga lahko, ko bi šel v Jugoslavijo, zaprli.

Pritisk na slovenščino

Cilka je bila gospodinja v župnišču v Slovenjem Plajberku 40 let, dokler je živel župnik Franc Jančar. Umril je za srčno vodenico leta 1993 in pokopali so ga tam (ne v domači Negovi). Po njegovi smrti je Cilka ostala v Slovenjem Plajberku še pet let. Maševati je hodil župnik Franc Hudl, ki je stanoval v Kapli ob Dravi, doma je bil iz Globasnice (rodil se je leta 1938, umrl je 30. julija 2016).

Po treh letih ga je zadela kap in ravno takrat sta dve domačinki zbirali podpise, da želijo, da se mašuje tudi v nemščini. To ga je zelo prizadelo in ni več želel hoditi maševati. Cilka je dejala, da za nemščino ni bilo razloga, poznala je »vsako hišo« in vsi so doma govorili slovensko.

Župnik Hudl je Cilki dejal, da ko vidi te ženske v cerkvi (ki so zbirale podpise za nemščino), se začne tresti in postane čisto živčen. Ni hotel več maševati in župnije ni hotel več upravljati. To se je dogajalo okoli leta 1997. Cilka je dodala, da sta tisti

Pogled z Vrtače v dolino Poden in vas Slovenji Plajberk



ženski, ki sta agitirali za nemščino v cerkvi, postali tako odjudni do nje, da sta se obrnili v stran, ko so se srečali. Pred tem so se normalno pogovarjali.

Nazaj v Radgono

Cilka je po odhodu župnika Hudla ostala v Slovenjem Plajberku še dve leti. Tako je tam preživela kar 45 let. Zaradi nemškutarjev tam ni mogla več zdržati. Za dve leti je odšla živeti v Celovec v stanovanje v hiši slovenske posojilnice. Ker je bila Cilkina sestra Majda poročena v Radgoni, v Bad Radkersburgu, jo je nagovorila, da naj se vrne »domov«. Nečakinja, ki je bila v službi na občini, ji je priskrbelo občinsko stanovanje. Ko sem se z njo pogovarjal leta 2016, bila je v 93. letu starosti, je dejala, da je že 17 let v Radkersburgu.

Starša sta umrla in sta pokopana v Bad Radkersburgu. Starejši (pol)brat, ki je bil krojač v Gradcu, je pokopan v Brucku na Muri. Mlajši brat je imel zadnjih osem let življenja multiplo sklerozo. Oče je zadnja leta imel parkinsonovo bolezen, mama je morala skrbeti za oba. Najprej le leta 1973 umrl oče, mama in brat sta stanovala v mežnariji, leta 1974 je umrl še brat, star 43 let. Zanj so zbrali denar, da se je lahko tri leta šolal na glasbenem konservatoriju v Gradcu. Bil je organist (nasledil je očeta) in učitelj na glasbeni šoli v avstrijski Radgoni.

Cilkina sestra je bila poročena v Potrni pri Radgoni. Da ne bi mama živela sama v mežnariji, jo je vzela k sebi na dom. Tam je bila pet let, nakar je njena hčerka hudo zbolela. Tako je mamo vzel na dom v Bruck ob Muri Cilkin (pol)brat, tam je živela deset let, do smrti, pokopali so jo v Radgoni.

»Logika« vojne

Cilka je na koncu dodala še hudo izkušnjo iz časa druge svetovne vojne v Benediktu. Ko so nemški vojaki izseljevali ljudi z do-

mov in jih vozili v izgnanstvo, so se najprej ustavili pri njih. Ker je oče bil mežnar in je poznal ljudi v župniji, so mu ukazali, da gre z njimi, da jim bo kazal, kje kdo, ki so ga nameravali izseliti, živi. Ob neki drugi priliki so Nemci hoteli do nekega moškega, ki ni hotel iti v nemško vojsko. Spet so ukazali Cilkinemu očetu, da jim gre pokazat, kje je njegov dom v Ihovi. Skrival se je v hlevu. Še med vojno je svakinja tistega skrivača prišla do Krajncvih in dejala, da »se bo to še maščevalo«. To je bilo nepotrebno sovraštvo, je dodala Cilka.

Dvakrat žrtve

Takšno dogajanje je bilo med vojno po Sloveniji pogosto in lepo prikazuje, kako se je rodilo slepo sovraštvo in maščevanje do ljudi, ki niso bili nič krivi. Še huje, najprej so bili žrtev okupatorja in njegove vojaške moči, ker so morali ubogati ukaze, potem pa za nameček še slepe jeze in slepo maščevanju ljudi, ki so bili prizadeti. Pri teh ljudeh so postali grešni kozli, ker se niso mogli znesti nad oboroženim okupatorjem, so se znašali nad takšnimi nemočnimi in nič krivimi ljudmi. Najprej so jih ozmerjali z izdajalci, nato so jih še preganjali.

Hudo domotožje

Cilka je dodala še eno zgodbo. Po vojni sta se umaknila v Bad Radkersburg tudi zakonca Domajnko od Svetega Jurija ob Ščavnici, na Jamni sta imela gostilno. Okoli leta 1949 sta se vrnila domov. Takrat so v Benediktu ljudje zbirali podpise, da se naj Krajncvi vrnejo. Udba je zato pridobila neko žensko iz Apaške doline, ki je poznala območje, da ji pomaga. Z oficirjem Udbe sta se pripeljala do potoka Kučnice, kjer je bila meja in blizu avstrijska Radgona. Tista ženska je poiskala Domajnka in Cilkinega očeta, da naj gresta z njo do tega oficirja na meji, češ da mu hoče povedati, da lju-



Cilka Krajnc

dje v Benediktu zbirajo podpise, da naj se Krajnc vrne. Oče je hotel iti, ker je imel hudo domotožje, govoril je tudi, da ni nobenemu storil nič žalega. Ker pa se je družina v avstrijski Radgoni že ustalila in ker so pretrpeli že veliko hudega, so ga žena in hčerki na kolenih prosili, naj ne gre nazaj. Tako se ni vrnil. Domanjko pa je šel, vendar brez žene. Cilka ni vedela, zakaj je ta čez pol leta odšla domov čez Jesenice in zakaj se ni prej vrnila z možem.

Frančiška Perger

Frančiška Perger od Svetega Jurija ob Ščavnici (lastnica gostilne sredi trga), ki je bila nasilno izseljena skupaj s Krajncvimi, je odšla v Gradec, kjer je imela znanko, in je živela tam. V Gornji Radgoni je živel Žilavec in z njim je bila povezana. Ker se v socialistični Jugoslaviji marsičesa ni dobilo, je z njim »šmuglala« (tihotapila) kavo in druge potrebščine. Pridobila si je celo potni list, s katerim se je lahko z avtobusom vozila iz Gradca v Maribor, Cilka Krajnc je dodala, da je bila »prava trgovka«.

Pri Svetem Juriju ob Ščavnici so komunisti zaplenili vso premoženje trgovcu Pergerju oziroma njegovi ženi, vdovi, trgovcu Farkaš, ki so ga takratne oblasti izselile v bivše nemško taborišče Sterntal pri današnjem Kidričevem, pa je tam tudi umrl.

Zaradi ropanja

Zgodba družine Krajnc iz Benedikta v Slovenskih goricah je bila le ena od mnogih podobnih. Povojni komunistični režim je zelo nasilno, tudi v najhujšem zimskem mrazu, pregnal čez mejo na Madžarsko in v Avstrijo zelo veliko ljudi. Uradno zgodovinopisje navaja, da zato, ker so bili nemške narodnosti ali nemškutarji; kolikor o tej temi sploh piše. To je seveda le del, celo manjši del resnice ali vzroka za izselitev. Glavni »razlog« je bil v tem, kar je bilo najbolj značilno za komuniste, ropanje in polastitev njihovega premoženja. ■



To stavbo (gostilno) pri Svetem Juriju ob Ščavnici so komunisti po vojni zaplenili (ukradli) Frančiški Perger, njo pa že pred tem nasilno izgnali v Avstrijo (fotografirano leta 1979).